

הערכת תרומתן של המכינות הקדם-אקדמיות למערכת ההשכלה הגבוהה - ממצאי מחקר

מעקב במחזורי תשנ"ב ותשנ"ג

מירב אריאלי

המרכז הארצי לבחינות ולהערכה

תקציר

המכינות הקדם-אקדמיות בישראל הן מפעל מיוחד במינו. מאז הקמתו ב-1963 ועד היום שינה המפעל פניו וגדל מאוד בהיקפו, והיום הוא כולל כ-40 מכינות בכל הארץ – מכינות ליד אוניברסיטאות, מכינות ליד מכללות ומכינות ליד סמינרים למורים – המציעות מגוון רחב של אפשרויות לימודים. המכינות ממלאות בו-זמנית פונקציה חברתית ופונקציה אישית. בד בבד עם התמודדותן בצמצום הפער החברתי, הן מציעות לפרט "הזדמנות שניה" להשגת תעודת בגרות, והכנה לקראת המשך לימודים גבוהים.

פרוייקט המעקב אחר תלמידי המכינות הקדם-אקדמיות בישראל הוזמן על-ידי האגודה לקידום החינוך, ובוצע במדור המחקר של המרכז הארצי לבחינות ולהערכה. מטרתו של הפרוייקט היא לעקוב אחר תלמידי המכינות במהלך הלימודים במכינה ואחריהם בכדי לקבל תמונת מצב לגבי הישגיהם והמשך לימודיהם, ועל-ידי כך להעריך את מפעל המכינות. שאלות המחקר התמקדו בחמש השאלות הבאות:

1. "נתוני הפתיחה" של התלמידים המגיעים למכינה והקשרים ביניהם (בבחינות תאור האוכלוסייה, וקביעת נקודת ההתחלה להשוואה);
2. הערכת הישגים בתום המכינה, והשוואה למצב ההתחלה;
3. שאלת תוקף הישגים, והשוואה בין קבוצות תלמידים;
4. שאלת השגת היעד החברתי בדבר קידום התלמידים הראויים לקדום;
5. בדיקת המשך לימודים: מועמדות, קבלה ומימוש לימודים.

שיטת המחקר כללה איסוף נתונים על כל תלמידי המכינות במחזורי לימוד תשנ"ב ותשנ"ג, מכל המקורות האפשריים: החל במאגר הנתונים של האגודה לקידום החינוך, נתונים מהמכינות עצמן, נתונים ממאגר הנתונים של המרכז הארצי לבחינות ולהערכה, וכלה בנתוני המשך לימודים מהאוניברסיטאות. התייחסות נפרדת ניתנה לסוגי המכינות והמסלולים השונים לכל אורך המחקר: ניתוח ראשוני העלה הבדלים במאפייני הישג ויכולת ("נתוני הפתיחה") בין סוגי המכינות – אוניברסיטאיות, ליד מכללות וליד סמינרים – ובין מסלולי הלימוד במכינות האוניברסיטאיות – רוח-חברה, טבע, מסלול טכנולוגי ומסלול ללא הגשה לבגרות. בדו"ח המוצג כאן נבחנו הישגי התלמידים בתום המכינה – השגת תעודת בגרות וממוצע ציוניה, הציון בבחינה הפסיכומטרית, והקשרים ביניהם, וכן המשך לימודים במוסד אוניברסיטאי. בחינת

ההישגים נעשתה על רקע נתוני הפתיחה של התלמידים. במיוחד, עמדה למבחן השאלה בדבר צמצום הפער איתנו הגיעו התלמידים למכינה: האמנם תלמידים עם הישגי עבר שונים יכולים להגיע להישגים דומים, אם הם בעלי יכולת דומה? כמדד ליכולת נעשה שימוש בציון הפסיכומטרי לפני המכינה, בשל עקביותו ואחידותו, גם אם ניתן להסתייג מכך שזהו מדד לתכונה החבויה המכונה "יכולת".

ממצאי המחקר מגלים את חשיבותה של מסגרת המכינות, בראש ובראשונה בכך שמסגרת זו מאפשרת כניסה ללימודים אקדמיים לתלמידים שככל הנראה ללא עזרה זו לא היו מגיעים לכך. הממצאים מראים כי מסיימי המכינה מגיעים להישגים יפים המעמידים אותם בקו אחד עם כלל אוכלוסיית המועמדים להשכלה הגבוהה. שיעורם של מסיימי המכינות בקרב הסטודנטים למדעי הטבע וההנדסה – יעדים שהוכרזו מועדפים מבחינה לאומית – גבוה משיעורם באוכלוסייה. הרווח הוא לשני הצדדים: הפרט זכה להיכנס לאוניברסיטה בזכות המכינה, והאוניברסיטאות זכו בתלמידים נוספים (בעיקר במקצועות הטבע וההנדסה).

יתרה מזאת, הממצא החשוב הוא כי התלמידים הראויים לקידום מגיעים להישגים דומים לאלו של שאר התלמידים במכינה, בעלי אותה יכולת. אלו תלמידים מרקע סוציו-אקונומי נמוך שככל הנראה ללא הסיוע והתמיכה אותם הם מקבלים במכינה, לא היו יכולים להשלים בגרות ובודאי שלא להמשיך ללימודים גבוהים. ניתן לאמר כי המכינה משפרת לתלמידים אלו שלא מיצו את יכולתם בעבר, להדביק את הפער ולהגיע להישגים דומים לאלו של חבריהם בעלי אותה יכולת. בממצא זה ניתן לראות עדות להשגת היעד החברתי של המכינה, היעד לאפשר לתלמידים מרקע שונה להשתלב בהשכלה הגבוהה.

במחקר נמצאה תמיכה לטענה כי התלמידים שמגיעים למכינה הם אכן תלמידים עם פוטנציאל לא ממומש. ראשית נמצאה חוסר עקביות בהישגים לפני המכינה, או מה שכינינו "תלמידים עם פער יחסית לעצמם". שנית, נמצא כי היקף הבגרות ההתחלתי (כמדד למידת ההשקעה בלימודים בתיכון) אינו מנבא טוב של מידת ההצלחה במכינה, ובפרט אינו מנבא את ממוצע הבגרות של התלמיד לאחר המכינה. ממצאים נוספים הראו כי למרות נתוני פתיחה שונים (בגרות חלקית או מלאה, ממוצע בגרות שונה, ראויים לקידום ואחרים), תלמידים בעלי יכולת דומה הגיעו בתום המכינה להישגים דומים.